

ЗАҢ ТӘЖІРИБЕСІНДЕГІ ҚҰҚЫҚ ПЕН МЕМЛЕКЕТТІК БИЛІКТІҢ АТҚАРАТЫН РӨЛІ

Ермек Баяхметұлы Абдрасулов

Заң ғылымдарының докторы, Л.Н. Гумилев атындағы
Еуразиялық ұлтық университетінің профессоры, Астана қ.,
Қазақстан Республикасы; e-mail: aermek_19@mail.ru

Мұрат Ғабидоллаұлы Ғубайдуллин¹

Заң ғылымдарының кандидаты, Атырау инженерлік гуманитарлық
институтының аға оқытушысы; Атырау қ.,
Қазақстан Республикасы; e-mail: Murat_110572@mail.ru

Аннотация. Бұл ұсынылып отырған ғылыми мақалада құқық пен мемлекеттік билік ұғымының саяси-құқықтық талдауы жан-жақты зерттеліп, қолданыстағы заңнамаға нақты сипаты қарастырылған. Мақала қазіргі кездегі адамның және азаматтардың бостандығы, гуманизм, рухани байлық және материалдық мүдделер сияқты қағидаттарға сәйкес қоғамдық қатынастарға қатысушылардың еркін мінез-құлқына, жүріс-тұрысына арналған. Сонымен қатар, кеңістікте әрекет ететін жағымды құқықтық қасиет пен элементтері бекітілгендей немесе қамтамасыз етілгендей, құқық қандай да бір жоғары заңды қасиетке ие болуға қажеттілігі әлемдік көзқарас тұрғысынан тәжірибе арқылы зерттелген.

Қазіргі таңда қоғамдағы құқықтық реттеу жүйесіндегі құқықтың атқаратын рөлі мемлекеттің әртүрлі құқықтық нысандарында, оның ішінде, билік құқығы ретінде әрекет ететін, құқық арқылы жүзеге асырылатын, оның императивті-билік қызметінің рөлін білдіреді. Бұл нормативтік құқықтық актілердің құқықтық жүйесінің әсері мен дамуына байланысты - қазіргі қоғамдағы субъективті құқықтардың мінез-құлқының құқықтық және құқықтық үлгісі ретіндегі ұйғарым болып табылады. Мұнда құқықтық ұйғарымдарды іске асыру ретінде құқықтың жүзеге асырылуы деп танылады. Бұл еліміздегі қолданыстағы Конституция бойынша адам мен азаматтың құқықтарын қорғау мен бақылауды жетілдіру, мемлекеттік биліктің заң ғылымы көзқарасынан заңи танымдық объекті ретінде қарастырылған.

Құқық пен мемлекеттік билік ұғымының бір-бірінен тәуелсіздігі мен олардың мазмұнының құқықтық институттарға аса қажеттілігі және заң мен құқықтық қағидаттардың рухына сәйкес құрылуы, құқықтық институттарға қажетті құқықтық баға туралы да мақалада кеңінен көрініс тапқан. Көрсетілген түрдегі құқықтық институттар қазіргі қоғамның құқыққа деген кез-келген қажеттілігінің тікелей және жанама өнімі ретінде немесе керісінше мемлекеттік билік пен олардың институттарының, императивтік әдістерінің құқықтың саласына енуі осы мақалада қаралған. Сонымен қатар, тек заң ғана болған кезде және ол құқықтың санаты ретінде пайдаланылатыны, заң тәжірибесіндегі құқық пен мемлекеттік биліктің арасында қолданылатын құқықтық механизмнің түсінігі мен әрекеті кеңінен зерделенген.

Түйін сөздер: адам құқықтары, Конституция қағидаттары, азаматтық қоғам, нормативтік құқықтық актілер, заңдық тәртіп, позитивтік құқық, табиғи құқық.

¹ Хат-хабарларға арналған автор

РОЛЬ ПРАВА И ГОСУДАРСТВЕННОЙ ВЛАСТИ В ЮРИДИЧЕСКОЙ ПРАКТИКЕ

Абдрасулов Ермек Баяхметович

Доктор юридических наук, профессор Евразийского
национального университета им. Л.Н. Гумилева;
г. Астана, Республика Казахстан; e-mail: aermek_19@mail.ru

Губайдуллин Мурат Габидуллиевич

Кандидат юридических наук, старший преподаватель
Атырауского инженерно-гуманитарного института; г. Атырау,
Республика Казахстан; e-mail: Murat_110572@mail.ru

Аннотация. В предлагаемой научной статье всесторонне изучен правовой анализ взаимодействия понятия права и государственной власти, где предусматривается четкое применения действующего законодательства в современном обществе. Потребность права имеет высшее юридическое предназначение закрепленное и обеспеченное положительными правовыми качествами и правовыми элементами права, создающими пространство для свободного поведения всех участников общественных отношений в соответствии с принципами свободы, гуманизма, духовного богатства и материальных интересов человека, и гражданина, изучаемой в настоящее время с учетом мировой юридической практикой.

В настоящее время роль права в системе правового регулирования в обществе представляет роль государства и права в различных правовых формах, осуществляемой через право, в его императивно-властной деятельности. Данная правовая интерпретация обусловлена влиянием и развитием правовой системы норм-определений как правовой модели поведения субъективных прав в современном обществе, где определяется реализация права как реализация правовых предписаний, это совершенствованная защита прав человека по действующей Конституции современных стран, с точки зрения юридической науки.

Необходимость изучения взаимодействия понятий права и власти как единого правового механизма, их правовых норм находит широкое применение в современном обществе и содержится в правовых институтах для построения правового государства в соответствии законодательной системой и правовых принципов, где снабжена позитивным правом необходимого правовым институтам общества. При изучении понятия и действия правового механизма, применяемого государственной властью в юридической практике, само право конкретно определяет потребности современного общества в самом праве, и наоборот, вхождение правовых институтов в сферу государственной власти необходимо для поддержания императивных принципов в сфере права, с использованием широких полномочий права, как категория права в современном обществе.

Ключевые слова: права человека, принципы Конституции, гражданское общество, нормативно правовые акты, правопорядок, позитивное право, естественное право.

THE ROLE OF LAW AND GOVERNMENT IN LEGAL PRACTICE

Abdrasulov Ermek B.

Doctor of Law, Professor L.N. Gumilyov Eurasian National University,
Astana, Republik of Kazakhstan; e-mail: aermek_19@mail.ru

Gubaidullin Murat G.

Candidate of legal sciences, senior teacher Atyrau engineering-humanitarian institute;
Atyrau, Republik of Kazakhstan; e-mail: Murat_110572@mail.ru

Abstract. The proposed scientific article comprehensively examines the legal analysis of the interaction of the concept of law and power, which provides for a clear application of current legislation in modern society. The need for law has a higher legal purpose fixed and secured by positive legal qualities and legal elements of law, creating a space for free behavior of all participants

in public relations in accordance with the principles of freedom, humanism, spiritual wealth and material interests of man and citizen, currently being studied taking into account world legal practice.

Currently, the role of law in the system of legal regulation in society represents the role of the state and law in various legal forms, implemented through law, in its imperative power activities. This legal interpretation is due to the influence and development of the legal system of norms-definitions as a legal model of the behavior of subjective rights in modern society, where the implementation of law is defined as the implementation of legal regulations, this is an improved protection of human rights under the current Constitution of modern countries, from the point of view of legal science.

The need to study the interaction of the concepts of law and power as a single legal mechanism, their legal norms is widely used in modern society and is contained in legal institutions to build a rule of law state in accordance with the legislative system and legal principles, where it is provided with the positive law necessary for the legal institutions of society. When studying the concept and operation of the legal mechanism applied by state authorities in legal practice, the law itself specifically determines the needs of modern society in the law itself, and vice versa, the entry of legal institutions into the sphere of state power is necessary to maintain imperative principles in the field of law, using the broad powers of law, as a category of law in modern society.

Keywords: Human rights, principles of the Constitution, civil society, normative legal acts, the rule of law, positive law, natural law.

DOI: 10.52026/2788-5291_2024_77_2_24

Кіріспе

Ғылыми мақалада құқықтық мемлекеттің қалыптасуы кезеңінде әлеуметтік реттеушілер ретінде өзара байланысты әрекет етуші құқық пен мемлекеттік биліктің арақатынасы сөз болады. Қазіргі қоғамдағы осы бағыттағы құқықтық өзгерістер басты назарға алынған. Мемлекеттік билік пен құқықтың байланысы құқықтық құбылыстардың өзін тудырып, оған қоғам өміріндегі нақты фактордың мәнін беретін органикалық байланысы сөз болады. Ұсынылған мақалада қазіргі қоғамдағы құқықтық тәртіп пен ұйымшылдықтың заңмен және құқықтық нормалардың жиынтығымен реттелуі, сондай-ақ, қоғамдық жүйеде өмір сүретін адамзаттың тәуелсіздігі мен еркін әрекетіне жария құқық әсер ететіні ауқымды түрде баяндалады.

Сонымен қатар, либералдық демократиялық өркениеттің қазіргі идеалдары мен құндылықтарына сәйкес келетін жаңа тұжырымдамаларды қамтамасыз етуді айта кеткен жөн.

Құқықтағы жүргізілген әр түрлі ғылыми зерттеулерді ескере отырып, позитивті құқықтық кезеңдерді, оның өрлеу сатылары, дамудың бір сатысынан екінші кезеңге өтуімен, соның негізіндегі табиғи құқықтық, гуманитарлық сала мен шынайы құқықтық логика бөліп көрсетілген.

Ғылыми зерттеулер арқылы құқықтың барлық өрлеу кезеңдеріндегі дамуды бөліп қарауға мүмкіндік береді. Бұл ғылыми мақалада құқық пен мемлекеттік билік арасын-

дағы салыстырмалы түрде зертелген және кәзіргі таңда құқықтың дамуы анықталған.

Зерттеу әдісі

Мақалада құқық пен мемлекеттік билік тақырыбында сөз болған мәселелердің барлығы қоғамдағы теория мен тәжірибеге байланысты қарастырылып отыр. Мұнда күрделі құқықтық және логикалық, философиялық, тарихи әдістер қолданылды. Жалпы теориялық талдау, жинақтау, салыстыру әдістері пайдаланылған.

Негізгі бөлім

Нәтижелер мен талқылау

Зерттеудің нақты нәтижелері мен тұжырымдары анықталған, өзіндік пікірі дәлелденген. Бұл құқықтық мақала заң нормаларының құқықтық жүйесінің әсері мен дамуына байланысты қарастырылған. Қазіргі қоғамдағы болып жатқан әр түрлі субъективті құқықтардың мінез-құлықтар заңдық және жаңа құқықтық үлгі ретінде қарастырылуда. Мұнда құқықтың ұйғарымдарын іске асыру ретінде құқықтың дамуының бағыты анықтама ретінде беріліп отыр. Бұл түсінік дамыған елдердің қолданыстағы Конституциясында бекітілген адам мен азаматтардың құқықтарын қорғау мен бостандығын кеңінен түсіндіреді.

Қазіргі қоғамдағы құқықтық реттеу жүйесіндегі құқықтың атқаратын рөлі мемлекеттің әртүрлі құқықтық нысандарында орын алады, соның ішінде билік құқығы ретінде әрекет ететін құқық арқылы жүзеге асыры-

латын оның императивті-билік қызметінің рөлін атқарады.

Өркениеттік дамыған жағдайда құқық адамдардың мінез-құлқын анықтайтын және қазіргі қоғамның басқа да әлеуметтік реттеушілерімен күрделі өзара әрекеттестікте болатын бүкіл құқық қорғау кешенінің буыны және құқықтық реттеуші ретінде әрекет етеді.

Осы (әлеуметтік) құқықтық реттеушілердің ішінде құқық терминіне жақын түсініктер онымен тығыз және күрделі өзара әрекеттестікте, ең үлкен екі әлеуметтік-құқықтық құбылыс ретінде қалыптасады, басқалармен қатар реттеуші және қорғаушы функцияларды - құқық пен мемлекеттік билік сияқты жүзеге асырады.

Демократия қағидаларына негізделген дамыған азаматтық қоғамда нақты құқықтық реттеушілер бекітілген. Олардың қазіргі қоғамның құқықтық құрылымы болып есептелетін, құқықтық ұйымдастырудың қажеттілігі мен қолданыстағы нормативтік қағидаттардың тәртіптілігі туралы жалпы қабылданған терең құқықтық мазмұны бар. Ел Конституциясының жалпы құқықтық қағидаларына және құқықтық мемлекеттің жалпы қағидаларына сәйкес құрылған нормативтік реттеу жүйесі мемлекеттік қолданыстағы құқықтық заңдардың күшімен жүзеге асырылып қамтамасыз етіледі.

Қазіргі қоғамдағы ұйымшылдық пен құқықтық тәртіп заңмен және құқықтық нормалардың жиынтығымен реттеліп бекітіледі. Кез келген қоғамдық жүйеде өмір сүретін құқықта адам мен азаматтың бостандығына, олардың тәуелсіздігіне, еркін әрекетіне қатысты қалыптасқан қағидалар мен құқықтық нормалармен қатар жария құқық елеулі орын алады. Біздің пікірімізше «қоғамдық қатынастарды реттеушілік нормативтік құқықтық актілер жүйесімен немесе құқықтың басқа да көздерімен, нақты құқықтық қатынастармен, өзге де құқықтық құралдармен қамтамасыз етіледі. Жеке құқықтық реттеу құқықтық реттеудің талаптарына сәйкес жеке құқықтық актілерді (сот шешімі, өзге де нормативтік құқықтық актілер) қабылдау арқылы жүзеге асырылады: «Құқық қорғау органдары қоғамдық қатынастарды кездейсоқ (жеке) реттеу негізінде жүзеге асырылатын құқық нормалары болып табылады» [1, 447 б.].

Жоғарыда біз атап өткен жағдайлар құқықтық мемлекетті табысты құру және оны одан әрі дамыту стратегиясын жасау үшін қоғамда бекітілген қоғамдық қатынастарды (белгіленген құқықтарды) және

құқықтық нормаларды реттейтін құқықтық стратегиялар мен құқықтық тетіктерді әзірлеу қажет екенін көрсетеді. Бұл құқық механизімі өзінің бастапқы мәні бойынша адамдардың өміріндегі қалыптасуларды білдіреді, мұнда құқықтың өзінің логикалық және тарихи табиғаты бойынша әрбір адамның бостандығын жүзеге асыруға, оған сенімділік пен қауіпсіздікті қамтамасыз ететін институт болуға арналған. Сонымен, құқық, қоғамдағы ең жоғарғы реттеуші, яғни өркениет дамуының белгілі бір кезеңінде әлеуметтік өмірдің талаптарына сәйкес келетін, қоғамның мұндай жағдайында заңның үстемдігі қағидасы сөзсіз басты орында болатындығын дәлелдейді. Оның негізгі үстемдігі туралы қорытынды қоғамдағы және елдегі қатаң ұйымшылдық пен заңдылықты, құқықтық тәртіптің орын алуы және жүзеге асырылатын адамдардың құқыққа деген сыртқы тәжірибелік қатынасы саласындағы сенімі мен рөлін артырады.

Тәжірибеде болып жатқан барлық жағдайларға, мемлекеттік билікке қатысты құқықтың тұжырымдамалық мақсатына нақты жауап беру үшін қолданыстағы заңнамаларға мақұлданған немесе бекітілгендей нағыз құқықтық меншік болуы керектігі туралы түсінік беру қажет. Себебі, ол құқықтың қасиетімен және элементтерімен қамтамасыз етілген. Өйткені позитивті құқықтың қасиеті күрделі тарихи кезеңнен дамуды қажет етеді.

Позитивті құқықтың ішкі мазмұны, оның қоғамда қолданылатын құқықтық қасиеттерінің көлемі мен сипаты және қоғам дамуының әртүрлі кезеңдеріндегі позитивті құқықтың мүмкіндіктері бірдей емес. Позитивті құқық объективті институционалдық формация ретінде немесе біз жазбаша құқық деп атайтын нәрсе әрқашан күшті нормативтік реттеуші қызметін атқарады. Сонымен бірге ол қоғамның рухани өмірінің негізін білдіреді, адамдардың мінез-құлқының өлшемдерін, құндылықтар туралы пайымдауларын да білдіреді және бұл кеңістікті рухани-зияткерлік құбылыс ретінде сипаттауға болады.

Ғылыми тұрғыдан алғанда, позитивті құқық әрқашан қазіргі қоғамның кез келген қуатты «күш» құралы бола отырып, құқықтық мәдениеттің құндылыққа негізделген жетістігі, гуманитарлық идеалдар, моральдық өлшемдер, адам құндылықтары туралы пайымдаулар ретінде қабылданады. Бұл оның даму «кезеңдері» туралы қоғамдық даму барысында құқықтың «көтерілуі»

туралы құқық пен мемлекеттік билік ұғымының тұжырымдарын анықтайды.

Құқықтағы ғылыми зерттеулерді ескере отырып, позитивті құқықтың кезеңдерін, оның өрлеу кезеңдерінің, дамудың бір сатысынан екінші кезеңге өтуімен, оның негізінде жатқан табиғи құқықтық, гуманитарлық сала мен шынайы құқықтық логиканы бөліп көрсетуге болады. Қазіргі таңда дамыған елдердің қоғамы позитивті заңдары бекітіліп, даму үстінде.

Осындай демократиялық және гуманистік құндылықтар, демократиялық және құқықтық мәдениет орныққан және дамыған қоғамда билік құқығы бірте-бірте «мемлекеттік құқыққа» айналады.

Сондықтан, біздің жоғарыда қысқаша баяндаған, құқық пен құқықтық институттардың мәселелерін түсіну үшін аса маңызды болып табылатын теориялық зерттеулеріміз, өзінің бастапқы мәні бойынша бұл құқық, яғни, логикалық және тарихи тұрғыдан адам өмірінен алынған тәжірибе болып табылады. Әрбір адамның бостандығын жүзеге асыруға, оған сенімділік пен қауіпсіздікті қамтамасыз етуге арналған құрал, демек оның қасиеттері бүкіл қоғамның әлеуметтік қажеттіліктерін қанағаттандыратын, құқықтық реттеудің күрделі құқықтық құрылымдары, түрлері мен тетіктері бар нағыз адами құндылықтарды реттеуші құрал.

Сондай-ақ, азаматтық қоғам құқығының билікке қатыстылығы позитивті құқықтың, құқықтық деңгейлерінің дамуының арқасында қазіргі замандағы өркениетті қоғамдар дамуының ең жоғарғы сатысы болып табылады. Орыс заңгер ғалымы И.А. Покровский былай деді: «Қазіргі құқық және оның негізі адамның туа біткен құқықтарын құрайды, олар негізінен билік органдары енгізетін және қолдайтын құқықтық нормалардың заңдылығын анықтауға негіз болады. Демек, объективті құқықты жоғары түсіну үшін, ол мемлекетке қарсы тұруға қабілетті болған және адам өз аумағында егемендік құқығы бар мемлекетке тең державаның рөлін талап ете алады» [2, 309-310 б.].

Құқық пен мемлекеттік билік ұғымы бір-бірінен тәуелсіз және оның мазмұны құқықтық институттардың, заң мен құқықтық қағидалардың рухына сәйкес құрылған. Құқықтық институттардың қоғамға қажет болатын нақты құқықтық бағасы қандай екенін анықтау керек. Бұл жерде бізде құқықтық мәселенің ерекше және өте айрықша сатысы бар деп айталамыз. Көрсетілген бейіндегі құқықтық инсти-

туттар қазіргі қоғамның құқыққа деген кез келген қажеттілігінің тікелей және жанама өнімі ретінде емес, керісінше мемлекеттің билік институттарының, мемлекеттік биліктің, императивтік қағидалардың құқықтық саласына енуі, тек заң болған кезде ғана құқықтық санат ретінде пайдаланылады.

Іс жүзінде кез келген мемлекеттің, дәлірек айтсақ, өзінің маңызды құндылықтары болады, бірақ олар бастапқы құқықтық қағидалар мен санаттарға жатпайтын жағымды және жағымсыз жақтары бар мемлекеттің заңдастырылған құндылықтары болып табылады. Құқық пен мемлекеттік билік ұғымының бұл анықтамасында ерекше құқықтық әлем, өзіндік мәдениеті бар басқа құқықтық кеңістік, құқықтық институттардың өзіндік жиынтығы және құқықтық әдет-ғұрыптар мен құқықтық мәдениет санаттарына негізделген құқықтық қағидалардың басымдықтары жатыр. Олардың ішінде құқықтық тәртіп пен тәрбие, бағыну мен құзыреттілік, міндет пен жауапкершілік сияқты әрекеттер бар.

Ол заң реттеуші ретінде әрекет ететін нақты, сыртқы, тәжірибелік қарым-қатынастар ортасында нақты өмір сүреді, қызмет етеді және олар үшін ерекше нұсқада қалыптасады.

Осы нақты қатынастармен әрекеттесе отырып, құқық осындай өзара әрекеттестіктің таңбасын, іздерін, олардың ықпалын, сондай-ақ белгілі бір қоғамдық қатынастарды реттеу кезінде мемлекеттік билік белгілейтін мақсаттар мен міндеттердің әсерін сезінеді.

Осы ғылыми мақаланың тақырыбы бойынша осы салада туындаған сұрақтар тобын реттеген кезде идеологиялық қиялдарға толы дөрекі және жалған философиялық идеялардан туындаған, бүгінгі күнге дейін сақталған ғылыми аңыздар мен догмалар туындайды. Бұл әсіресе Орталық Азия мемлекеттерінде марксистік идеологиялық сенімдер айтарлықтай дәрежеде сақталып, тіпті нығая түскен кезде айқын байқалады. Құқық және мемлекеттік басқару теориясында бірнеше таңғаларлық мысалдар бар: біріншіден, бұл кез келген қазіргі қоғам өмірінің көптеген салаларында - салық департаменттерінде, мемлекеттік қызметтерде, мемлекеттік органдардың өзін және оның бөлімшелері мен институттарын ұйымдастыруға әсер ететін құқықтық нормалар бар. Қорғаныс, ұлттық қауіпсіздік, шекара қызметі, құқық қорғау қызметтері және т.б. жиі кездеседі. Дәстүрлі түрде осы терминологиялық белгілеудің ерекше құқықтық мағынасында «жария құқық» деп аталатын құқықтың осы бөлім-

дерінде, салаларында мемлекеттік билік қызметіндегі теріс, авторитарлық ағымдар өз көрінісін табады.

Қоғамда кездесетін шартты құқықтық фактілерді шешу үшін бұл егжей-тегжейлі дайындықты қажет ететін маңызды мәселе. Бұл мәселені тереңірек қарастырмай-ақ, посткеңестік кеңістіктегі қазіргі қоғамдарда қалыптасқан құқықтық қатынастардың жай ғана құқықтық қатынас болып табылатындығы шарттылық емес екенін айту керек. Бұлар постиндустриалды елдердегі қоғам өмірінді орын алады.

Алайда, соңғы кезеңдегі құқықтың даму тарихы нақты қатынастардың әсерінен бірқатар жағдайларда әлем елдерінің құқықтарының бір-бірімен араласып ұқсас болып «құқықтық мутацияның (өзгеріп кеткен, нұсқасын жоғалтқан)» бір түрі болатынын көрсетеді. Бұл термин негізінен қазіргі әлемдегі құқықтық жүйелерді, әсіресе постиндустриалды, демократиялық дамуы дамыған елдерді сипаттайтын білім беру саласындағы құқықтық институттар мен құқық салаларының алуан түрлілігіне байланысты. Сонымен қатар, оның қалыптасуына тәжірибеде қалыптасқан белгілі бір көрініс, немесе нақты байланыстарды көшіру, құқықтық нормалар мен институттардағы «мүмкін» және «тиісті» түріндегі құқықтық қатынастарға қатысушылардың мінез-құлқының өзіндік ерекшелігі әсер етеді.

Құқықтың объективтік шындық ретіндегі түпнұсқалығын есепке алмаған құқық пен құқықтық процестер саласында болып жатқан оқиғалардың бұл жағын белгілі неміс ғалымы О.Шпенглер «аналогия арқылы барлық құқықтық ойлауды қайта құрылымдау» қажеттілігі туралы айтқан. «Жоғары математика және физикамен» сайып келгенде қазіргі әлемде орын алуы үшін олар «жалпы өмір: әлеуметтік, экономикалық, техникалық - осы мағынада түпкілікті түсінуді күтуде. Бұл мақсатқа жету үшін бізге кем дегенде бір ғасырлық қарқынды және терең ой еңбегі қажет» [3, 86 б.].

Құқықтық тәжірибеде құқықтың, оның институттары мен нормаларының қалыптасуы қазіргі деңгейде және постиндустриалды елдердегі заңнамалық қызметтің қазіргі жағдайында заң шығарушылық қызметте мүлдем қолайлы белгіге түспейді. Ол негізінен «дайын норманы аудару» заң тілінде құқық жобасын жасаушы болып көрінетін нысандағы нақты қатынастардың мазмұны. Бұдан біз заң жобаларын дайындайтын маманның жұмысы экономикалық,

техникалық, психологиялық және басқа да «құқықтық емес» сипаттағы білімді пайдалануға көбірек бағытталған деген қорытындыға келеміз. Құқықтық білім өзінің іс жүзінде маңызды нысанында, өкінішке орай, көбіне қысқартылған түрде - негізінен «дизайн» тәртібінің заң техникасының талаптары мен әдістері, нақты заң лексикасы және сөздік өрнектер түрінде көрінеді.

Сонымен қатар, құқық белгілі бір әлеуметтік жүйені ұдайы өндіруге, оған нормативтік қағидаларды енгізуге қабілетті. Сонымен қатар, оған бірқатар жоғары маңызды реттеуші қасиеттерге ие болатын кез келген қоғам өміріндегі тиімді және бірқатар аспектілер бойынша оңтайлы реттеуші ретінде лайықты айтарлықтай жоғары құқықтық баға берілген.

Құқық мемлекет пен қоғам арасындағы құқықтық қатынастардың дәрежесін анықтайтын реттеуші ретінде қарастырылады. Іс жүзінде, тәжірибе көрсеткендей, мемлекеттік билік билеушілердің еркін тану құралы, ең алдымен, мәжбүрлеу құралдары. Сондай-ақ ол мәжбүрлеу құралдары бар аппаратта шоғырланған мемлекеттің жалпы аумақтық институционалдық қалыптасуының өзегін құрайды. Құқық пен билік билеушілердің еркіне жалпы міндетті сипат беруге қабілетті институттар. Мұндай реттегіштердің көпшілігі - құқықтық заңдар, құқықтық институттар, позитивті құқықтың жаңа құқық институттары, олар осыған байланысты мемлекеттік билік элементтерімен құқықтың егемендігіне айтарлықтай зиян келтіретін көрінісі болып тұрады.

Мемлекеттік билік, логикалық тұрғыдан алғанда, қоғамның өзінде әрекет ететін позитивті құқықтың мүмкіндіктерін, күші мен мақсатын ашуға қабілетті қоғамдағы күшті фактор. Мемлекеттік билік өзінің табиғаты бойынша позитивті құқыққа өмір сыйлауға және құқық қорғау органдары мен құқықтық институттар жүйесі арқылы құқықтық нормалар мен қағидалардың мүлтіксіз орындалуын қамтамасыз етуге бағытталған «күш».

Атап айтқанда, мемлекеттік билік пен құқықтың байланысы құқық құбылысының өзін тудырып, оған қоғамның өміріндегі нақты фактордың мәнін беретін органикалық байланыс болып табылады. Оның құқық үшін терең маңызы екі негізгі деңгейде көрінеді:

- біріншіден, өркениет жағдайында өзінің актілері (нормативтік, соттық) арқылы нормалар мен қағидаларға позитивті құқық сапасын беретін мемлекеттік билік екендігін

де; - жалпыға бірдей нормативтілік, қатаң тәртіпті сақтау мүмкіндігі, реттеу мазмұнының анықтығы; - институционалдылық сапасы және осыған байланысты қоғамдық мойындауы;

- екіншіден, құқық қорғау органдарын, юрисдикциялық органдарды, әділет органдарын қажетті өкілеттіктермен және тиісті ықпал ететін құқық және заң құралдарымен қаруландыратын мемлекеттік билік болып табылатындығында, ол заң нормаларын жүзеге асыруға елеулі кепілдіктер береді.

Қазіргі заманғы мемлекеттік билік құқыққа қатысты заңнаманы жасайды және оны құқықтың нормативтік актісіне айналдырады, ал керісінше, бұл құбылыс белгілі бір дәрежеде құқыққа қатысты билікке қарсы фактор ретінде әрекет етеді.

Мұндай жағдай және оның себептері биліктің өзінің терең үйлесімсіздігінде жатыр. Мемлекеттік істерді басқарған кезде биліктің осындай қасиеттері бар, ол билікті орнату және нығайту процесінде, әлеуметтік негізделген құндылықтардың табалдырығын аттағанда, құқықтық заңға сүйене отырып өзі үшін авторитарлық әлеуетті күшке айналады. Осының негізінде адамның ең күшті құқықтары мен эмоциялары шиеленісе түседі, олардың себептері биліктің органикалық табиғатында, оның ішкі заңдарында және олардың қоғамды басқарудағы қарама-қайшы құқықтық функцияларында жатыр.

Қалыптасқан мәселелерді шешуді екі себеппен түсіндіруге болады. Біріншіден, заңдар, юрисдикциялық, сот қызметі қажетті, алмастырылмайтын институттар, олардың көмегімен үкімет өз саясатын барынша тиімді жүзеге асыра алады, олардың табиғаты бойынша өз мақсаты бар.

Жоғарыда аталған «Заң тәжірибесіндегі құқық пен мемлекеттік биліктің атқаратын рөлі» тақырыбының тұжырымдамаларына сүйене отырып, Ресей Федерациясының белгілі ғалымы Алексеев С.С.-тың пікірін келтіруге болады: «дәл осы кезеңнің құқығы қоғам дамуының сол кезеңінің талабына сәйкес келеді, онда биліктің шектен шығуы бейтараптандырылады және оның үйлесімді дамуын қамтамасыз етуге болады, сонымен қатар оның меншікпен арақатынасында, қазіргі азаматтық қоғамның талабымен қарауға болады (посткапитализм және халықтық капитализм). Дәл осы жерде қазіргі заманғы идеяларға сәйкес құқықтың өзіндік «көтерілуі» ең жоғары деңгейге өтеді: ол өркениет пен мәдениет феномені ретінде өзінің

әлеуетін толық ашады, оның мәні мен мағынасына тән гуманитарлық құндылықтардың тасымалдаушысы ретінде танылады, оның қоғамының табиғаты бас тамыры болып адам табылады» [4, 304 б.].

Қорытынды

Қолданыстағы құқыққа баға беру кезінде қоғамда әлеуметтік теріс тенденциялар, деспотиялық, тирандық билік, демократия мен гуманизмге қарсы күштер үстемдік еткенде және құқық өзінің тарихи мақсатына қайшы, биліктің құқығы түрінде пайда болған кезде қоғамның осындай дамуынан құқық теріс бағытта туындап дамиды және сондай заңдардан құрылады. Басқа да нормативтік құжаттардың, бүкіл құқықтық жүйе институттары мен қоғамдық бірлестіктердің, билікке қызмет ететін мекемелердің және сол арқылы белгіленген бұйрықтар мен қатынастардың жиынтығы да сол бағытта әрекет етеді.

Құқық қоғамның осындай дамуы мен жай-күйімен екі мағыналы сөздің барлық деңгейлері бойынша таза консервативті факторға, моральдық-саяси мағынада қабылданады. Ескірген режимдерді, яғни әдет-ғұрыптар мен салт-дәстүрлерді мәңгілік ететін және ақырында заң мен тәртіптің күшіне айналады, қоғамның прогрессивті дамуы болып демократия мен гуманизммен анықталады.

Бұл теориялық-құқықтық зерттеу, заң ғылыми саласындағы үшін өзекті зерттеулердің бірі болып табылады және объективті өзгерістерді бағалауды зерттелген өзекті жұмыс. Қазіргі таңда қоғамның құқықтық саласында болып жатқан өзгерістерге берліп жатқан жаңа авторлық ғылыми көз қарасты берілген пікір, сол мақсатында зертеу жіргізуге бағытталған ғылыми мақала, бұл пікіріміз ғылым саласына тек жекі пікір болып санайды авторлар.

Ғылыми мақалада, қазіргі кезеңдегі құқық теориясы мен мемлекеттік билік теориясының мәселелерін зерттеуге арналған жаңа ғылыми көзқарас. Мұнда белгілі бір теориялық зерттеу жұмысы анықталып құқық пен мемлекеттік биліктің әрекетіне теориялық құқықтық саласында болып жатқан процестерді объективті бағалаудағы жаңа авторлық ғылыми түсіндіруді анықтауға бағытталған мақсатында көзқарас.

ӘДЕБИЕТ

1. Абдрасулов Е.Б., Абдрасулова А.Е. Применение методов толкования и аналогии права в деятельности суда и органа конституционного контроля в Республике Казахстан // Вестник СПбГУ. Право. - Т. 11. Выпуск № 2. - 2020. - С. 447-463.
2. Покровский И.А. Основные проблемы гражданского права. - М: Статут, 1998. - 349 с.
3. Шпенглер О. Закат Европы. Очерки мифологии мировой истории. Т. 2. - М.: Мысль, 1998. - 666 с.
4. Алексеев С.С. Теория права. Азбука права. - М: Статут, 1999. - 709 с.

REFERENCES

1. Abdrasulov E.B., Abdrasulova A.E. Primenenie metodov tolkovaniya i analogii prava v deyatel'nosti suda i organa konstitucionnogo kontrolya v Respublike Kazahstan // Vestnik SPbGU. Pravo. - T. 11. Vypusk № 2., 2020. - S. 447-463.
2. Pokrovskij I.A. Osnovnye problemy grazhdanskogo prava. - M: Statut, 1998. - 349 s.
3. Shpengler O. Zakat Evropy. Ocherki mifologii mirovoj istorii. T. 2. - M.: Mysl', 1998. - 666 s.
4. Alekseev S.S. Teoriya prava. Azbuka prava. - M: Statut, 1999. - 709 s.

